

Gönderilme Tarihi (Submitted) : 04.04.2023
Revizyon Tarihi (Revised) : 20.05.2023
Kabul Tarihi (Accepted) : 31.05.2023

TURED
JOTOĞ

Turizm Rehberliği Mesleği İçin Bir Uzmanlaşma Önerisi: Engelli Turist Rehberliği

A Specialization Proposal for the Tourism Guidance Profession: Disabled Tourist Guidance

Doç. Dr. Ümit ŞENGEL

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Sakarya University of Applied Sciences, Faculty of Tourism, Turkey
E-Mail: umitsengel@gmail.com

Nazife KARAMANLIOĞLU

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Sakarya University of Applied Sciences, Faculty of Tourism, Turkey
E-Mail: karamanlioglunazife@gmail.com

Öz

Amaç ve Önem: Çalışmada engelli turist rehberliğinin turizm rehberliği mesleği için bir uzmanlaşma önerisi olarak sunulması amaçlanmaktadır. Özel gereksinimli grupların seyahat etme taleplerine uygun cevap verebilecek rehberlerin olması gerekmektedir. Bu nedenle bu insanların özel gereksinimlerine göre farklı alanlarda eğitim alan rehberlerin mesleklerinde rekabet avantajı elde edebilecekleri düşünülmektedir.

Yöntem: Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak saha araştırması süreci gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Veri toplanacak grup işitme engelli bireylerle ilgili konferans ve işaret dili eğitimi esnasında belirlenmiştir. Toplam 9 kişiden odak grup görüşmesi yöntemiyle veriler elde edilmiştir. Veriler MAXQDA programı kullanılarak içerik analize tabi tutulmuştur.

Bulgular: Elde edilen sonuçlara göre rehber aday katılımcılar engelli turist rehberliğinin turizm rehberliği mesleği için bir uzmanlaşma alanı olabileceği konusunda görüş birliğine sahiptir. Duyarlı bir görüntü sergilemekte olan katılımcılar bu konuda uzmanlaşmanın ekonomik getirilerinden ziyade sosyal sorumluluk ve farkındalık gibi amaçlarla gerçekleşmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca turizm rehberlerinin bu konuda uzmanlaşmalarını belirleyen esas unsurun kişilik özellikleri olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: Bu çalışma, engelli bireylerin sahada (müze ve ören yerleri) yapacakları seyahatleri kolaylaştırmak amacıyla engelli turist rehberliğinin turizm rehberliği mesleğinin bir uzmanlaşma alanı olarak öneren literatürdeki önemli çalışmalardan biridir. Konu özel gereksinimli grupların hayatın her alanında olduğu gibi, müze ve ören yerlerindeki seyahatlerde de kendilerini rahat hissetmeleri ve kaynakları eşit paylaşmaları gerektiği düşüncesinden hareketle gerçekleştirilmiştir.

Sınırlılıklar: Çalışma işitme engeli konusunda bir tanıtıcı konferans ve temel düzeyde işaret dili eğitimi verildikten sonra gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle engelli bireyler konusunda önemli bir farkındalığı ortaya koymakla birlikte, tek bir özel gereksinimli grupta sınırlıdır.

Uygulanabilirlik: Son yıllarda özel gereksinimli gruplarla ilgili olarak özellikle konaklama tesisleri bağlamında yapılan çalışmaların turizm endüstrisindeki diğer tüm alanlara yayılması önemli bir ihtiyaçtır. Seyahat acentalarının özel turlar tasarlayarak bu insanların turlara katılmalarına imkân sağlamaları ve turizm rehberlerinin ise konuyla ilgili özel eğitim alarak uzmanlaşmaları önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm rehberliği, engelli rehberliği, uzmanlaşma, farkındalık, sosyal sorumluluk

Makale Türü: Araştırma makalesi

Abstract

Purpose and Importance: In the study, it is aimed to present the disabled tourist guidance as a specialization proposal for the tourism guidance profession. There should be guides who can respond appropriately to the travel demands of groups with special needs. For this reason, it is thought that the guides who receive different trainings according to the special needs of these people will gain a competitive advantage in their profession.

Methodology: In the study, the field research process was carried out by using qualitative research methods. A focus group interview was used as a data collection tool. The group to collect data was determined during the conference and sign language training on hearing-impaired individuals. Data were obtained from a total of 9 people using the focus group interview method. The data were subjected to content analysis using the MAQDA program.

Findings: According to the results obtained, the guide candidate participants have a consensus that disabled tourist guidance can be a specialization area for tourism guidance. Participants, who display a sensitive image, state that specialization in this subject should be realized for purposes such as social responsibility and awareness rather than economic benefits. In addition, it has been concluded that the main factor determining the specialization of tourism guides in this subject is personality traits.

Originality/Value: This is the first study in the literature to suggest disability tourist guidance as a specialization area of the tourism guidance profession in order to facilitate the travels of persons with disabilities in the field (museums and historical sites). The subject has been carried out with the idea that groups with special needs should feel comfortable and share resources equally in travels to museums and ruins, as in all areas of life.

Limitations: The study was carried out after an introductory conference on hearing impairment and basic sign language training. For this reason, although it reveals an important awareness about disabled individuals, it is limited to one group with special needs.

Implications: It is an important need to spread the studies carried out in recent years, especially in the context of accommodation facilities regarding groups with special needs, to all other stakeholders in the tourism industry. It is recommended that travel agencies design special tours and allow these people to participate in tours, and that tourism guides specialize in the subject by receiving special training.

Keywords: Tourism guidance, disabled guidance, specialization, awareness, social responsibility

Paper Type: Research article

Giriş

İnsanlar, varoluşlarından itibaren seyahat etmiş ve bu seyahatler günümüze kadar hız kesmeden devam etmiştir. Bu seyahat hareketlerine sebep olan çok farklı seyahat motivasyonlarının olduğu bilinmektedir. İlk zamanlarda uzun süren ve genel olarak bir seyahat aracı olmadan gerçekleştirilen seyahatler tekerleğin icat edilmesi, hayvanların evcilleştirilmesi, buharlı araçların icadı, sanayi devrimi gibi etkenlerle daha kolay, hızlı ve konforlu bir hale gelmiştir. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri alanından yaşanan gelişmeler ve havacılık sektörünün öncülük ettiği ulaştırma teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte, seyahat hareketleri daha da hissedilir farklılıklar içerecek şekilde gelişimini sürdürmektedir. Seyahat alanında yaşanan gelişmelerin ortaya çıkmasında turizm amaçlı yapılan seyahatlerinde önemli bir payı vardır (Çallı, 2015). Thomas Cook'un öncülük ettiği Grand Tur ile temeli atılan modern turizm faaliyetleri, 2. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik değişiklikler sonucu daha da gelişmeye başlamış turizm talebinde ciddi bir artış yaşanmıştır. Tüm bunlar seyahat hareketlerinin çapını ve turizm faaliyetlerinin seyahat hareketlerine olan etkisini ortaya koymaktadır. Bu doğal olarak paylaşılması muhtemel bir pazarın oluşmasını sağlamakta ve doğal olarak pazardan pay almak isteyen arz üreticisi paydaşların rekabetini zorunlu kılmaktadır.

Tüm endüstri veya sektörlerde olduğu gibi turizm alanında da giderek zorlu hale gelen rekabet ortamında avantajlı olabilmek adına bazı çalışmaların yapılması gerekmektedir. Turizmde aktif çalışan işletmeler, buldukları rekabet ortamında planlı düşünerek, farklı pazar arayışlarına girerek ve bu bağlamda da pazarlama konusunda farklı yöntemler uygulayarak avantajlı konuma gelebilmektedir. Bu bağlamda işletmeler, müşteri portföyünün tüm gereksinim ve isteklerini karşılayabilmek amacıyla niş pazarlara yönelebilmektedir. Gereksinimleri tam olarak karşılanamayan küçük bir müşteri grubunun taleplerini daha iyi karşılayabilmek için belirlenen dar kapsamlı, küçük bir pazar bölümü olarak ele alınan niş pazar ilgili işletmelere önemli getiriler sağlarken, tüketiciler de taleplerine uygun ürünleri kullanma imkanına kavuşmaktadır (Arslan, 2006; Albayrak, 2011). Dolayısıyla turizmde giderek artan talebin oluşturduğu niş pazarlara yönelik çabaların önemli sonuçlar doğuracağı tahmin edilmektedir.

Turizm alanında rekabeti oluşturan unsurların gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Bu bağlamda turizm faaliyetleri bağlamında ürün farklılaştırma yapan destinasyon veya işletmeler pek çok farklı alternatif turizm çeşidinin gelişmesine öncülük etmektedir. Turizmin farklı alternatiflere imkân sağlayan çeşitliliğinin yanında, yapılan faaliyetlerin benzersiz, diğerlerine göre daha kaliteli ve rakiplerine göre farklılık göstermesi gibi konular turizmde rekabet avantajı sağlamaktadır. Bu konuların yanı sıra, turizmde karşılaşılan sorunlara çözüm bulma, turistik mekânları koruma, düzenlenen faaliyetleri daha gelişmiş şekilde gerçekleştirme ve turizmin her bireye hitap etmesi gibi konular da rekabeti etkilemektedir.

Son zamanlarda yaşanan gelişmeler sayesinde yalnızca turistik destinasyonlar değil, aynı zamanda turizmdeki tüm paydaşların kendilerini yenileyerek farklı turistik taleplere cevap verebilecek konuma gelmeleri bir zorunluluk halini almıştır. Bu zorunlulukla karşı karşıya kalan önemli bir turizm paydaşı da turizm rehberleridir. Yaşanan gelişmelere ve turist sayısındaki artışa paralel olarak, arz sağlayıcı paydaşların sayısında da bir artış meydana gelmektedir. Türkiye turizmde yaşanan gelişmeler ve artan rekabetten payını alan önemli bir paydaş gurubu olarak rehberlerin kendilerini yenilemeleri ve farklı arayışlara girmeleri gerekmektedir. Celep (2022) bu ihtiyaca cevap verebilecek bir değerlendirme yapmak için uzmanlaşmayı önemli bir araç olarak ifade etmektedir. Bu bilgilerden hareketle çalışmada engelli turist rehberliğinin turizm rehberliği mesleğinde giderek artan rekabet koşullarında alternatif bir uzmanlaşma alanı olup olmayacağının tartışılması amaçlanmaktadır. Nitekim diğer tüm bireylerle eşit haklara sahip olan bu özel gereksinimli insanların ihtiyaçlarına cevap vermek önemlidir. Bu uzmanlaşmanın turist rehberleri açısından hem ekonomik kazanç sağlama hem de sosyal sorumluluk ve empati gibi duygular geliştirme bakımından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Kavramsal ve Teorik Çerçeve

Turizm rehberliği, turist rehberliği veya turizm rehberliği gibi farklı isimlerle ele alınan mesleğin dünyanın her ülkesinde benzer prosedür ve uygulamalarla gerçekleştiğini söylemek oldukça güçtür. Mesleğin gerek eğitim boyutu gerekse de uygulama biçimleri itibarıyla en sistemli şekilde uygulandığı ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Bu nedenle daha lisans eğitimi sürecinde mesleğe ilişkin yüksek düzeyde beklentilerin oluşmaya başladığı görülmektedir (Zengin vd., 2017; Şengel vd., 2021). Ancak mesleğe ilişkin uluslararası prosedür ve uygulamaların olmaması, mesleğe ilişkin uluslararası standartlarda oluşmuş evrensel nitelikte kavramsal veya teorik bir çerçevenin ortaya konulmasını da zorlaştırmaktadır. Doğal olarak engelli turist rehberliği gibi spesifik ve bir uzmanlaşma önerisi olarak sunulan kavramın literatürdeki kullanımının da kısıtlı olduğu söylenebilir. Bu nedenle konunun kavramsal ve teorik çerçevesi engelli turizmden hareketle oluşturulmuştur.

Dünya üzerinde her insanın turizm faaliyetlerine katılma hakkı vardır. Tatile çıkmak, keyifli vakit geçirmek, turizm faaliyetlerine katılıp bilgi edinmek engelli ya da engelsiz birey ayrımı olmadan herkes için bir gereksinimdir. Zira, engellilik durumu, kişilerin topluma katılmasında, gereksinimlerini giderebilmesinde, toplumsal hayata uyum sağlamasında ulaşılabilir kaynaklara erişme açısından birtakım sorunların yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda 2000’li yıllar itibarıyla turizm alanında ‘*engelli turizm*’ temalı çalışmaların ciddi bir artış gösterdiği söylenebilir (Ray & Ryder, 2003; Eichhorn & Buhalis, 2011; Akıncı & Sönmez, 2015; Cloquet vd., 2018; Türkseven vd., 2022; Qiao vd., 2023). Bu çalışmalar genel olarak engelli bireylerin de kolaylıkla sosyalleşebilmesi ve aktivitelere katılabilmesi açısından aktif faaliyet gösteren destinasyonların ve turizm işletmelerinin sunmuş olduğu imkanların önemine ve uygulanabilir olmasına yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmaların sonuçları, oluşan sosyal sorumluluk düzeyleri nedeniyle engelli bireylerin de gün geçtikçe turizm faaliyetlerine daha sık katılmalarını özendirilmektedir.

Engelli turizmi bir yandan özel gereksinimli grupların turistik amaçlı seyahatlere katılmalarını özendirirken, diğer yandan işletmelerin var olan bir pazara uygun ürünler üretmelerini teşvik etmektedir. Amaç doğrudan bu yönde olmasa da pazardaki fırsatlar gibi konularda ortaya konan bilgi ve tespitler böyle bir sonucun ortaya çıkmasını beraberinde getirmektedir. Bu bilgilere rağmen engelli turizm ile ilgili çalışmaların belli alanlara yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Bu anlamda konu genelde konaklama işletmeleri öne çıkmakta ve engelli turizmi bağlamında otel işletmelerinin sunmuş olduğu imkânlar, engelli bireylere konaklama açısından kolaylık sağlayacak şekilde gelişmesi gerektiği ifade edilmektedir. Engelli turizmi otellerde engelli bireylerin rahat bir konaklama geçirmeleri için bazı koşulların sağlanması gerektiği bilinmekte ve bunlar aşağıdaki gibi ele alınmaktadır (Bulgan & Çarıkçı, 2015);

- Otellerde bulunan odaların engelli bireylerin ihtiyacına uygun tasarlanması
- Prizlerin yürüme engelli bireyler için daha alçak konumlandırılması ve oda kapı genişliğinin biraz daha büyük yapılması
- Odaların bazı alanlarında tutunma için desteklerin yapılması
- Odalarda resepsiyon ile bağlantılı alarm sistemlerinin yapılması
- Odaların giriş kısımlarına eşik yapılmaması
- Görme engelli bireylere uygun sesli sistemlerin inşa edilmesi
- İşitme engelli bireyler için otellerde işaret dili konusunda eğitim almış belli sayıda personelin çalıştırılması ve mümkün oldukça bunların müşteriyle iletişim halinde olabilecekleri her departmana yayılması
- Engelli bireyler için resepsiyonda bulunan masaların/desklerin daha alçak şekilde planlanması
- Konferans salonlarında yürüme engelli bireyler için uygun oturma alanlarının ayarlanması ve işitme engeli son derece olmayan bireyler için ses sistemlerinin organize edilmesi

Engelli turizmüne yönelik çalışmalarda engelli kişilerin turizm faaliyetlerine katılmasında aktif rol oynayan işletmeler, engelli kişilerin seyahat motivasyonları, tatile çıkmadaki karar alma süreçleri, edinilmiş deneyim ve memnuniyetleri, konaklama işletmelerinin engelli turizmde aktif rol alabilme durumları, rehberlik öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutum, istek ve beklentileri gibi konulara dayalı bir teorik çerçeve şekillenmektedir (Kozak & Turan, 2014; Gül, 2021). Örneğin; Israeli (2002) yaptığı çalışmada engelli bireylerin aslında turizmde önemli bir oranı kapsamalarına rağmen, turizm faaliyetleri içerisinde yeteri kadar hizmet alamadıklarını belirtmiştir. Çalışma

turizmde erişilebilirlik kavramının ne denli önemli olduğunun irdelenebilmesine dair öngörüler de sağlamaktadır.

Eryılmaz (2010) gerçekleştirdiği çalışmada engelli birey sayısının artmakta olduğunu, buna bağlı olarak engelli turizmi pazarının giderek önem kazanacağını ve mutlak surette gelişeceğini ifade etmektedir. Çalışmada tesislerin ve otel işletmelerinin engelli turizmüne hazır olup olmadıklarını ölçmek ve bunların ne tür faaliyetlerde bulduklarını tespit etmek hedeflenmiştir. Hizmet alan engelli bireylere kalite ve sunulan hizmetler doğrultusunda sorular yöneltilmiş ve konuyla ilgili sonuçlar tespit edilerek değerlendirilmeler yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda işletmelerin engelli turizmi pazarının önemini farkında olmadıkları kanısına varılmıştır.

Kaçmaz ve Toker'in (2014) yapmış oldukları çalışmada engelsiz turizmin önemi ele alınmıştır. Turizm faaliyetine katılacak olan engelli bireylerden oluşan müşteri portföyünün oldukça önem kazandığı bir ortamda, yapılan uygulamaların ve sunulan imkânların yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Turizm işletmelerinin de kendi içerisinde engelli turizmüne sıcak bakmama sebepleri araştırılmıştır. Bunlardan yola çıkılarak Türkiye'de ilk ENAT (Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı) üyesi olan Alanya seçilmiş ve çalışma burada gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, Alanya'da bulunan ve tüm yıl boyunca faaliyetlerini sürdüren oteller ele alınmıştır. Sonuç olarak engelli bireylerin turizme karşı olan algılarının olumlu olduğu görülmüştür. Engelsiz turizm faaliyetleri için konaklama işletmelerine büyük görevlerin düştüğü vurgulanmaktadır. Son olarak Alanya'da bulunan işletmelerin de müşteri memnuniyetini arttırmak, mevsimsellikten etkilenmemek ve karlılık için engelli turizm pazarına da hitap etmeleri gerektiği çalışmanın sonuçları bağlamında tartışılan konulardan biri olmuştur.

Engelli turizmle ilgili olarak seyahat alanında yapılmış çalışmaların da olduğu bilinmektedir. Rummel (2008) konuyla ilgili olarak yaptığı çalışmada engelli bireylerin yaş aralığını, yıllara göre hangi ülkeleri ziyaret ettiklerini, seyahate kiminle çıktıklarını, turizm amaçlı seyahatlerinde yeterli hizmeti alıp almadıkları hakkındaki düşüncelerini ve turizm faaliyetleri sonrasında yeterli bilgiye sahibi olup olmadıklarını ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucuna göre, engellilere yönelik olarak otel ve havayolu rezervasyonlarında yetersizlik olduğu saptanmıştır. Ayrıca, engelli bireylere yönelik olarak pek çok noktadaki detayların eksik olduğu ve bunun olumsuz bir durum olduğu vurgulanmıştır. Konuyla ilgili özellikle ağırlama endüstrisi için başarılı çalışmalar olsa da turizmle ilgili diğer alanlarda eksikliklerin olduğu söylenebilir. Mckercher arkadaşları (2003), bir seyahat acentasının sunmuş olduğu imkanlar, müşteri ihtiyaçlarını karşılayabilme durumu ve müşterilere uygun imkanlar sağlanması ve başarısıyla ilgilidir. Çalışmada seyahat acentalarının önemi ve seyahat acentalarının sunmuş olduğu imkanların engelli bireyler açısından da yeterli olup olmadığı incelenmiştir. Saha araştırması aşamasında yer olarak Hong Kong seçilmiş ve orada bulunan seyahat acenteleri üzerinden çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma, seyahat acentalarının engelli bireylere sunmuş olduğu hizmetlerin yeterli olmadığına dair sonuçlar ortaya konmuştur. Burada saptanan yetersizlik ise Hong Kong'da seyahat acentalarının çok yüksek fiyatta paket tur düzenleyip satmaya çalışması ve engelli birey ayrımı şeklinde bir pazar çalışması yapmamaları şeklinde iki nedene bağlanmıştır.

Engelli turizmle ilgili olarak kısıtlı da olsa turizm rehberliği konusuna dair yapılan çalışmalarda mevcuttur. Bu çalışmaların genellikle engelli bireylere ilişkin konuyla ilgili eğitim alan öğrencilerin algı ve tutumlarını ölçmeye yönelik olduğu görülmektedir. Schitko (2009) yaptığı çalışmada gelecekte turizm alanında çalışacak ve rehberlik yapacak turizm rehberliği bölümünde okuyan öğrencilere; engelli bireyler hakkındaki düşüncelerini, engelli bireylere yönelik tepkileri ölçmek ve engelli bireylere karşı olumlu tutum ve düşünce içerisinde olmalarını sağlamak adına bir eğitim planlanmıştır. Verilen eğitimden sonra turizm öğrencilerinin engelli bireylere karşı olan tutum ve davranışları bir süre gözlemlenmiştir ve sonrasında değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışmadaki amaç ise öğrencilerinin engelli bireylere karşı olan algılarını olumlu yönde etkilemek ve daha çok

engelli bireyi turizme kazandırmaktır. Benzer şekilde Solmaz ve Yenişehirlioğlu (2020) tarafından yapılan çalışmada turizm rehberliği öğrencilerinin engelli turizmine ve engelli turizmde yer alacak olan engelli bireylere yönelik düşünceleri, bakış açıları ortaya konulmuştur. Araştırmanın sonucunda rehberlik öğrencilerinin engelli bireylere pozitif baktığı, engelli turiste hizmet etmenin veya onlarla iş yerinde çalışmanın bir sorun teşkil etmeyeceği, her konuda destekte ve yardımda bulunmaya istekli oldukları ortaya konulmuştur.

2. Metodoloji

Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilen saha çalışmasında, veri toplama aracı olarak odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Araştırmada temsil yeteneğinden ziyade derinlemesine bilgi elde edilmek istendiği için bu yöntem kullanılmıştır (Patton, 1987). Çalışmada katılımcıların birbirlerinin görüşlerinden etkilenecek daha derinlemesine görüş bildirmeleri düşüncesiyle odak grup görüşmesi tercih edilmiştir (Aldemir vd., 2020). Bu bağlamda çalışmada iki aşamalı bir uygulama gerçekleştirilirken, işitme engeli konusunda verilen konferans ve konferans sürecinde ikinci etap veri toplama süreci olan odak grup görüşmesinin katılımcıları belirlenmiştir. Çalışmada ilk olarak Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Fakültesinde Turizm Rehberliği bölümünde okuyan son sınıf öğrencilerine yönelik bir işaret dili konferansı ve eğitimi düzenlenmiştir. İşitme engelli bireylerin turizme katılımı konusunda ortaya atılan sessiz turizm kavramı seçilen konferans ve eğitim konusunun çalışmaya uygun olduğuyula ilgili referans bilgiler sağlamaktadır (Yıldız vd., 2018). Eğitim esnasında 10 kişiden oluşan bir odak grup görüşmesi için katılımcı talebi doğrultusunda 7 kadın, 3 erkek olmak üzere toplam 10 gönüllü belirlenmiş, ancak erkek gönüllülerden biri odak grup görüşmesine katılmamış ve toplam 9 katılımcı üzerinden odak grup görüşmesi gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerin toplanması için Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulu'ndan E-26428519-044-80068 numaralı etik kurul kararı alınmıştır. Konferans ve eğitime ilişkin görseller çalışmanın sonunda ekler bölümünde yer alırken, odak grup görüşmesi sonucu elde edilen veriler araştırma problemini açıklamaya uygun temalar üzerinde bulgular kısmında raporlanmıştır. Veriler daha önce literatür taraması sonucu oluşturulan ve uzman görüşü neticesinde son hali verilen 5 sorudan oluşan bir soru formu yardımıyla elde edilmiştir. Bu sorular; Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?, Engelli bireyler ve engelli bireylerin turizme katılması hakkında neler düşünüyorsunuz?, İlerde rehberlik mesleğinde uzmanlaşma imkânınız olsa engelli rehberliği açısından kendinizi geliştirmek ister misiniz? (Ekonomik kaygı mı, sosyal sorumluluk mu, manevi hissiyat mı?), Aldığımız konferansın içeriği hakkında ne düşünüyorsunuz?, Aldığımız eğitim engelli bireylere, engelli turizmine, engelli rehberliğine yönelik düşüncelerini olumlu ya da olumsuz etkiledi mi?, İlerde engelli rehberliği alanında uzmanlaşmak isterseniz ne tür engelli bireyler açısından uzmanlaşmak istersiniz? Neden, açıklayınız? şeklindedir.

Çalışmanın saha araştırması sürecinde elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi belgeleri, bilgileri, görüşmeleri veya ses/görüntüleri karşılaştırır ve analiz eder (Coşkun vd., 2015). Yıldırım ve Şimşek (2016) konu seçimi, verilerin kodlanması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların ifade edilmesi ve yorumlanması olmak üzere içerik analizinin dört aşamasının olduğunu bildirmekte ve bunların önemsenmesi gerektiğini ifade etmektedir. İçerik analizinin ilk aşamasında olarak literatür taraması ve uzman görüşü neticesinde 10 tema belirlenmiştir. Akabinde verilere yapılan kelime bulutu analizi sonucunda bunlar Şekil 1'de verildiği haline dönüştürülmüştür. Temalar oluşturulduktan sonra MAXQDA nitel analiz programına aktarılmıştır. Daha sonra veriler sırasıyla birer cümle olacak şekilde ilgili olduğu tespit edilen temalara kodlanmıştır. MAXQDA analiz programının bulguları sistematik değerlendirmesine imkân sağlayan görsel araçları yardımıyla analizler gerçekleştirilmiştir (Kuckartz & Radiker, 2019; Işkın vd., 2022; Şengel vd, 2022).

Şekil 1

Temalara İlişkin Kod Bulutu

Nitel araştırmalarda nicel araştırmaların aksine geçerlilik ve güvenilirliğin değerlendirilmesi ve bulguların sunulmasının zor olduğu düşünülse de nitel araştırmaların da kendine has yöntemleri bu düşüncenin ortadan kalkmasını sağlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu bağlamda, yöntemsel gelişmeler ve teknolojinin katkılarıyla geliştirilen nitel analiz programları sayesinde tutarlı ve kolay yöntemlerin geliştiği söylenebilir. Bu çalışmada odak grup görüşmesinin yapılmış olması, toplantı zamanının ve katılımcıların kayıt altına alınması gibi süreçler geçerlik konusundaki şüpheleri ortadan kaldırmaktadır. Bu bilgiler, nitel araştırma için Miles ve Huberman'ın (1994) üzerinde durduğu iç ve dış geçerlilik konusundaki tereddütlerin giderilmesine olanak sağlamaktadır. Nitel araştırma için gerekli özen gösterilmezse verilerin güvenilirliği ile ilgili sorunlar ortaya çıkabilir. Eski dönemin geleneksel yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalarda verilerin güvenilirliği ile ilgili sorunların çözülmesi, araştırmacı ve verilerin kaydedilmesi ile ilgilidir (Lune & Berg, 2017; Işkın, 2021). Bu çalışmada görüşme sürecinin elektronik cihazlar yardımıyla ses dosyası olarak kayıt altına alınması güvenilirlikle ilgili endişeleri ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca analiz programının temalar ve verilerin temaların içine kodlanmış versiyonu da araştırmacılar tarafından muhafaza edilmektedir. Bu durumda veri güvenilirliğini sağlayan başka bir durum olarak ifade edilebilir.

3. Bulgular

Odak grup görüşmesine katılan katılımcıların 7'sinin kadın 2'sinin erkek olduğu Tablo 1'den anlaşılmaktadır. Katılımcıların annelerinden biri güvenlik, diğer işçi ve geriye kalanların tümü ise ev hanımıdır. Babalarının mesleklerinde ise genelde emekli ve esnafın çoğunlukta olduğu görülmektedir. Katılımcılardan sadece üçünün ailesi ve akrabalarında engelli bireylerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu önemli bir veridir. Nitekim yakın çevrelerinde engel durumu olmamasına rağmen öğrencilerin tümü konuyla ilgili duyarlı bir tutum sergilemişlerdir.

Tablo 1

Katılımcıların Tanımlayıcı Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Anne Mesleği	Baba Mesleği	Yakınlarındaki Engelli Durumu
K1	Erkek	Ev Hanımı	Emekli	Yok
K2	Kadın	Ev hanımı	Kebabçı	Yok
K3	Kadın	İşçi	Dönerci	Yok
K4	Kadın	Güvenlik	Marangoz	Babaannem (fiziksel engelli ve Alzheimer)
K5	Kadın	Ev Hanımı	Memur	Yok
K6	Kadın	Ev Hanımı	Emekli	Yok
K7	Kadın	Ev Hanımı	Emekli	Babaannem (Alzheimer), bir akrabam (Down Sendromlu)
K8	Kadın	Ev Hanımı	Terzi	Yok
K9	Erkek	Ev hanımı	Marangoz	Anneannem (bedensel engelli)

Tablo 2 katılımcıların çalışmanın birinci aşamasında gerçekleştirilen konferansa ve konferans sonucuna bağlı olarak engelli turist rehberliğine yönelik gerçekleştirdikleri tutuma ilişkin bilgiler sağlamaktadır. Katılımcıların tümü verilen eğitimin içeriğine ve aktivitenin yapılmasına dair olumlu bir görüş bildirmişlerdir. Bu durumun kendilerinde bir farkındalık oluşturduğuna dair görüşler oluşmuştur. Nitekim 9 katılımcının tümü konferans ve eğitim içeriğinin kendilerini olumlu etkilediğini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan 5 kişi engelli turist rehberliği konusunda uzmanlaşmak isteyebileceğini ifade etmekte, ancak konuyla ilgili koşulların (teçhizat, personel, bilinç altyapı ve üstyapı vb.) sağlanması gerektiğini düşünmektedir. İstemeyenler ise duyarız olmaktan ziyade, süreci layıkıyla yönetememe endişesi taşımaktadır. Tüm katılımcılar engelli bireylerin turizme/turlara katılması gerektiğini ve bunun onların en doğal haklarından olduğunu ifade etmiştir. Son olarak katılımcılardan 7 kişi imkân engelli turist rehberi olmak istemeleri durumunda, bu tercihlerinin işitme engelli bireylere yönelik olacağını beyan etmişlerdir. Bu konudaki görüşün ortaya çıkmasında alınan eğitimin önemli bir referans olduğu vurgulanmış ve farklı engelli bireylerle ilgili eğitim alınması durumunda bu düşüncelerinin değişebileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 2

Katılımcıların Konferans İçeriği ve Engelli Rehberliğiyle ilgili Temel Görüşleri

Katılımcı	Engelli Bireylerin Turizme Katılması	Engelli Rehberliğinde Uzmanlaşma İsteği	Konferans ve Eğitimin İçeriği	Konferans ve Eğitim Sizi Nasıl Etkiledi?	Engelli Bireylerle İlgili Hangi Konuda Uzmanlaşmak İstersiniz?
K1	✓	✓	✓	✓	İşitme Engelli Bireyler
K2	✓	✓	✓	✓	İşitme Engelli Bireyler
K3	✓	✓	✓	✓	İşitme Engelli Bireyler
K4	✓	✓	✓	✓	Otizmlili Bireyler
K5	✓	X	✓	✓	İşitme Engelli Bireyler
K6	✓	X	✓	✓	İşitme Engelli Bireyler
K7	✓	X	✓	✓	İşitme Engelli Bireyler
K8	✓	X	✓	✓	İşitme Engelli Bireyler
K9	✓	✓	✓	✓	Fiziksel Engelli Bireyler

Şekil 2, çalışma kapsamında elde edilen veriler içerisindeki kelimelerin tekrar edilme sıklığını göstermektedir. Kelimelerin tekrar edilme sıklığına bağlı olarak ebatları büyümektedir. Konuyla ilgili ve temalarla yakın ilişkisi olan kelimelerin tekrar edilmesi katılımcıların konuyla ilgili bilgi düzeylerini göstermek adına önem taşımaktadır. Bu analiz sürecinde bağlaçlar ve çalışma kurgusu içerisinde bir anlam ifade etmeyen sözcükler devre dışı bırakılmaktadır. *Özel* ve *dili* gibi anlamsız görünen kelimelerden biri *özel gereksinimi* diğeri ise *işaret dilini* çağrıştırdığı için devre dışı bırakılmamıştır. Kelime bulutu tek kelimeye ilişkin değerlendirme içerdiğinden böyle bir durumla karşılaşılmaktadır. Ayrıca ek alma durumu ve yazım yanlışına bağlı olarak farklılaşan kelimeler ise çalışmanın amacına uygun olacak şekilde ilgili kelimelerle birleşmektedir. Buradan hareketle çalışma kapsamında engelli ve bu kavramla ilişkili olarak işitme ve yürüme gibi sözcüklerin çok sık tekrar edildiğine rastlanmaktadır. Bununla birlikte engelli bireylerle ilgili tutumları belirleyen farkındalık, sorumluluk, empati, manevi, sağlıklı ve özel gibi sözcüklerinde sık tekrarlanan sözcükler arasında olduğu görülmektedir. Ayrıca çalışmaya bağlantılı olan, rehberlik, hizmet ve tercih gibi kelimelerinde katılımcılar tarafından çok sık tekrar edildiği Şekil 2'den anlaşılmaktadır.

Şekil 2

Verilere İlişkin Kelime Bulutu

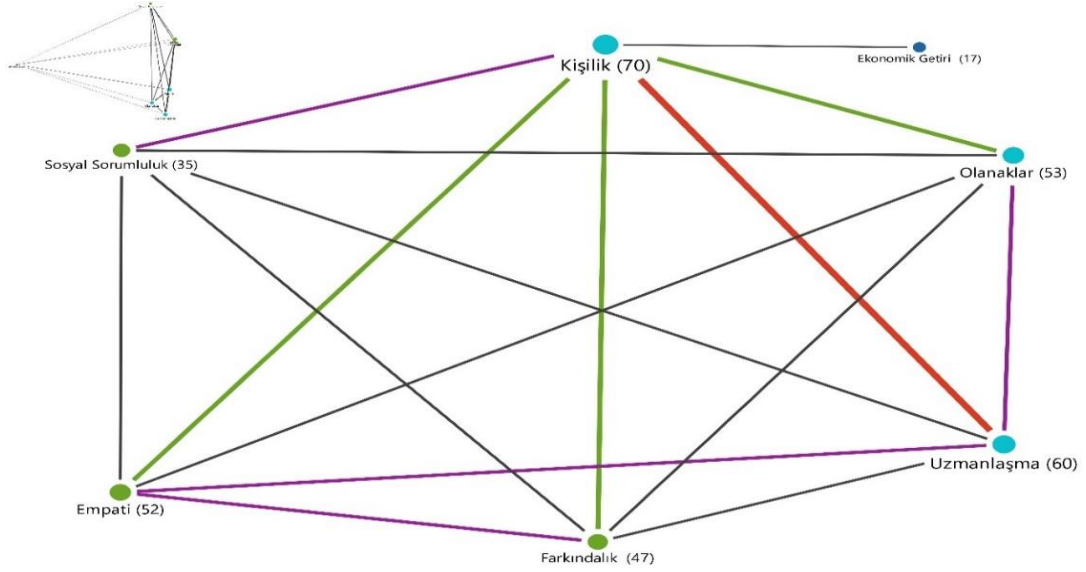
Çalışmada ele alınan temalara ilişkin kod ilişki haritası Şekil 3'te yer almaktadır. Şekil 3'ün sol üst köşesinde yer alan küçük gösterge kod ilişki haritası analizinin ilk versiyonunu oluşturmaktadır. Bu görsel temalar arası ilişkilerin şiddetine bağlı olarak büyük şekle dönüştürülmüştür. Burada ilişkilerin gücü 1-7 aralığında değişen değerler almaktadır. İlişki değeri arttıkça ilişki ağını gösteren temalar arası çizgi kalınlaşmaktadır. Bu çalışma özelinde bazı stratejiler geliştirilmiş olup, ilişki düzeyi yüksek olan temalar arasındaki çizgiler renklendirilerek sunulmuştur. Bununla birlikte ilişki ağının karmaşık yapısını sadeleştirmek adına 2 ve üzerinde ilişki üreten temalar arası ilişkilere yer verilmiştir. Bu bağlamda ekonomik getiri temasının sadece kişilik ile ilişki içerisinde olduğu görülmektedir.

Kod ilişki haritasına göre en güçlü ilişkiler kişilik ile uzmanlaşma temaları arasında gerçekleşmiştir. Kırmızı çizgi ile (7 şiddetinde) gösterilen bu ilişki, katılımcı rehber adayları engelli rehberliği konusunda uzmanlaşma isteğini kendi kişilik yapılarıyla ilişkilendirmektedir. Akabinde kişilik teması ile empati, farkındalık ve olanaklar temaları arasında yüksek bir ilişki (6 şiddetinde)

tespit edilmiş olup, bu ilişkileri gösteren çizgiler yeşil renk ile renklendirilmiştir. Katılımcı rehber adayları engelli rehberliği konusunda kişiliklerine bağlı olarak konuyu farkındalık, empati ve olanaklar temalarına bağlı olarak ele almaktadır. Üçüncü en yüksek ilişki ise mor renk (5 şiddetinde) ile gösterilmiştir. Bu ilişki düzeyinde iki farklı ilişki oluşmuştur. Katılımcılar engelli turist rehberliği konusunda sosyal sorumluluk tutumu geliştirmelerinin kişiliklerine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte konuyla ilgili empati kuran katılımcılar farkındalık duygusuyla hareket etmekte ve engelli rehberliği konusunda uzmanlaşma düşüncesine daha yakın olmaktadır.

Şekil 3

Temalara İlişkin Kod İlişki Haritası

Çalışmada oluşturulan temaların katılımcılar tarafından birlikte tekrar edilme sıklıklarını veren kod ilişki tarayıcısı Şekil 4'te verilmektedir. Renkler (kırmızıdan maviye doğru) ve kesişim noktalarındaki değerlerin sayısal büyüklüğü temaların katılımcılarca birlikte tekrar edilme sıklıklarını göstermekte olup, bu sayısal değer kırmızıdan maviye doğru gittikçe azalmaktadır. Bu bağlamda uzmanlaşma ve kişilik birlikte en fazla tekrar edilen temalar olurken, ekonomik getiri ile empati ve sosyal sorumluluk birlikte en az tekrar edilen temalar olmuştur. Aslında sosyal sorumluluk ve empatinin manevi duygular içermesinin, maddi yönü ön planda olan ekonomik getiri ile çok az birlikte kullanımı bu çalışmanın sonuçlarına ilişkin tutarlılığı da gösteren bir durum olarak ifade edilebilir. Toplama bakıldığında ise tüm temalarla en fazla kodlanan tema kişilik, en az kodlanan tema ise ekonomik getiridir. Ayrıca tüm kodlar toplam 972 kez birlikte kodlanmıştır.

Şekil 4

Temalara ilişkin Kod İlişki Tarayıcıları

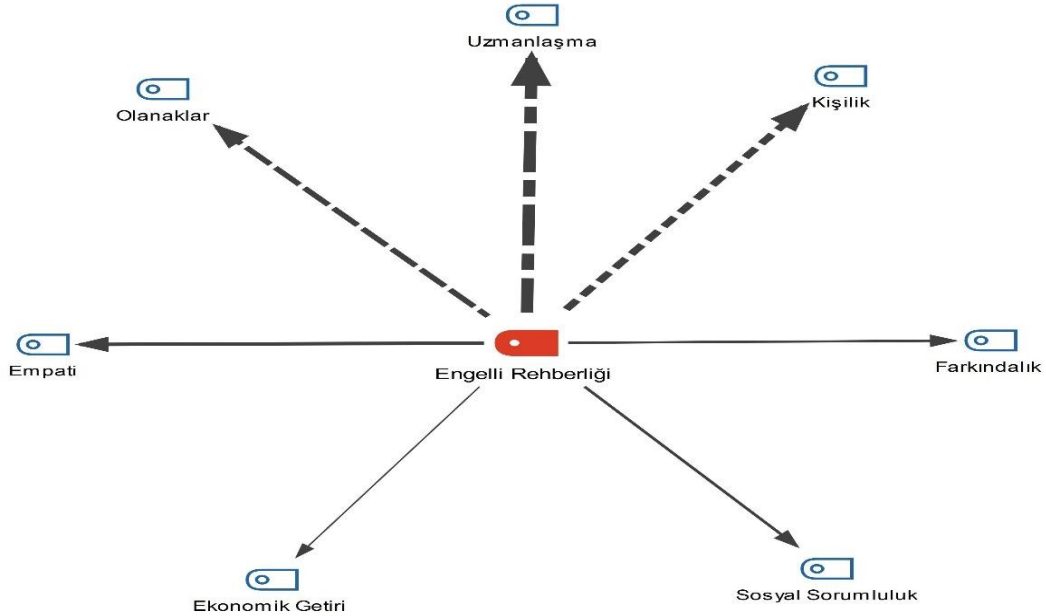
Kod Sistemi	Kişilik	Uzmanlaşma	Olanaklar	Farkındalık	Ekonomik Getiri	Sosyal Sorumluluk	Empati	TOPLAM
Kişilik		41	31	31	12	24	32	171
Uzmanlaşma	41		29	20	9	18	26	143
Olanaklar	31	29		23	10	19	20	132
Farkındalık	31	20	23		6	19	29	128
Ekonomik Getiri	12	9	10	6		7	7	51
Sosyal Sorumluluk	24	18	19	19	7		23	110
Empati	32	26	20	29	7	23		137
Σ TOPLAM	171	143	132	128	51	110	137	872

Şekil 5, çalışmanın ana problemi olan engelli turist rehberliğinin çalışma kapsamında oluşturulan kodlarla oluşturduğu ilişkileri göstermektedir. Bu ilişki katılımcıların çalışmanın ana problemini değerlendirme biçimlerinin saha araştırması sonucu elde edilen veriler ve literatür taraması sonucunda oluşturulan temalarla değerlendirme durumlarına göre meydana gelmektedir. Bu bağlamda en yüksek ilişki uzmanlaşma teması ile gerçekleşmiştir. Katılımcılar engelli rehberliğini mesleki uzmanlaşma için bir alan olarak görmektedir. Bununla birlikte sırasıyla kişilik, olanaklar, empati ve farkındalık temaları ile güçlü ilişkiler tespit edilirken, en düşük ilişki ekonomik getiri temasında meydana gelmiştir.

Şekil 5

Temalara ilişkin Kod İlişki Tarayıcıları

Kod Birlikte Oluşma Modeli (Çakışan Kodlar)

** Düşükten yüksek doğru ilişki düzeyi

Katılımcılar engelli rehberliğinde uzmanlaşmaya yönelik taleplerinin kişilik özelliklerine uygun olması durumunda gerçekleştirilebileceğini ifade etmektedir. Konuyla ilgili uzmanlaşma isteğinin oluşması için ise engelli bireylerin erişilebilirliklerini kolaylaştıran olanakların sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Turizm faaliyetlerinin gelişmesiyle paralel olarak, bu alanda ticari aktivelerde bulunan ve ekonomik kazanç elde eden üretim faktörlerinden sermaye ve iş gücünde de bir artış meydana gelmektedir. Turizm pazarından pay almak için ilgili paydaşların yoğun bir rekabet içerisine girdiği görülmektedir (Yıldız vd., 2018). Bu bağlamda evrensel nitelikte iş kolları olduğu gibi belli bölge veya ülkelere özgü yerel nitelikli iş kollarının da olduğu söylenebilir. Dolayısıyla turizm rehberliği belli evrensel kaideleri olmayan ve yerel düzeyde belli kural ve yönetmeliklere göre oluşturulan bir meslek olarak öne çıkmaktadır (Pelit & Katırcıoğlu, 2018; Tanrısever vd., 2019). Özellikle Türkiye, İtalya, Mısır, Yunanistan ve İspanya gibi Akdeniz havzasında bulunan ülkelerin sahip olduğu güçlü kültürel miras nedeniyle bu ülkelerde turizm rehberliği önemli bir meslek olarak öne çıkarken, Türkiye konuyla ilgili olarak gerek eğitim imkanları gerekse de mesleğin uygulama koşulları bakımından kendine has ve giderek büyüyen bir gelişme seyri göstermektedir.

Türkiye’de turizm rehberliği mesleğinin sahip olduğu özellikler ve turizmde yaşanan gelişmeler bağlamında önemli bir rekabet ortamının geliştiği aşikârdır. Yaşanan rekabet ortamında turizm rehberleri rekabet gücü elde edebilecek bazı çabaların içine girmek zorundadır. Bu nokta engelli rehberliği önemli ve niş bir pazar olarak öne çıkmaktadır. Çünkü engelli turizm pazarı zor, rehberlerin konuyla ilgili bilgi düzeyleri ise zayıftır. Chikuta ve arkadaşlarının (2018) ortaya koyduğu tespitler de bu durumu desteklemektedir. Bu bağlamda konuyla ilgili uzmanlaşmanın ve uzmanlaşmış rehberlerin önemli bir çözüm olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada engelli bireylere hizmet sunan ve engelli rehberliği bağlamında uzmanlaşmış rehberlerin rekabet gücü elde edebileceğinden hareket edilmiştir. Konuyla ilgili olarak literatürde işletme engelli turistler bağlamında değerlendirmeler yer almaktadır. Bu çalışmalar ilgili turistlerle iletişimin zorluğundan dolayı, konuyla ilgili çalışan rehberlerin sayısı olarak az olduğunu ifade etmektedir (Carbone, 2006; Goh, 2008; Eker & Zengin, 2016). Bu durum engelli rehberliği konusunda uzmanlaşmanın sağlayacağı yararları işaret etmektedir.

Çalışmanın sonuçları engelli rehberliğinin meslekle ilgili önemli bir uzmanlaşma alanı olabileceğini ortaya koymaktadır. Ancak konuyla ilgili değerlendirme yapan katılımcılar rekabet gücü ve ekonomik getiri elde etmekten ziyade sosyal sorumluluk ve farkındalık bilinciyle hareket etmektedir. Bu noktada empati duygusunun baskın bir yere sahip olduğu görülmektedir. Gelecekte turizm rehberliği mesleğini icra edecek rehber adaylarının engelli rehberliğine maddi getirilerden ziyade, manevi duygularla yaklaşmış olması, insanı değerler açısından son derece önemlidir. Ancak bu durum, konuyla ilgilenen rehberlerin elde edebilecekleri maddi kazanımlar için bir engel teşkil etmemektedir. Nitekim Oduncuoğlu ve Efendi (2020) problemi, benzer değerlendirmelerde buldukları bir yaklaşımla ele almaktadır.

Engelli rehberliğinin bir mesleki uzmanlaşma alanı olarak gelişmesinde belirleyici olan unsurlardan biri olarak kişilik öne çıkmıştır. Chikuta ve arkadaşlarının (2018) yaptığı çalışmada da San Antonio Profesyonel Tur Rehberi Derneği değerlendirmelerine göre rehberlerin profesyonel ve uzman karakterlerinin oluşmasında kişiliğin önemli bir kriter olduğu ifade edilmiştir. Turizm rehberleri ekonomik getiri ve rekabet gücü elde etme düşüncesiyle engelli rehberliğinde uzmanlaşma tutumu geliştirmeden önce, bu uzmanlığın kişilik özelliklerine uygun olup olmadığını ve konuyu sebep-sonuç ilişkisi ekseninde düşünmek durumundadır. Çünkü engelli rehberliği hangi engel grubuna hitap ettiği önemli olmaksızın oldukça zor ama bir o kadar hassas bir süreçtir. Bununla

birlikte engelli turist rehberliğinin gerçekleşmesi fiziksel koşullar, eğitim, sosyal ve kültürel anlamda ihtiyaç duyulan tüm olanakların yerine getirilmesine bağlıdır. Konuyla ilgili değerlendirmeler yapan çalışmalarda özellikle fiziksel koşullar ve çevrenin önemli birer engel olabileceği vurgulanmaktadır (Chowdhary & Prakash, 2010). Robotic (2010) fiziksel koşulların sebep olduğu sorunlarla mücadele için ekipmanların önemli olduğunu, bu nedenle ekipman eksikliğinin bu durumun oluşturacağı olumsuz etkileri daha artırabileceğini belirtmektedir.

Çıkarımlar

İlgili literatürde engelli veya dezavantajlı olarak ele alınan, ancak özel gereksinimleri olan, kendi içerisinde gereksinimlerine göre farklılaşan ve azımsanmayacak sayıda insan bulunmaktadır. Toplumdaki her birey gibi bu insanların farklı ihtiyaçlarına cevap verebilecek alt ve üstyapının sağlanması gerekmektedir. Darcy (2010) konuyla ilgili olarak konaklama hizmetleri bağlamında önemli gelişmelerin olduğunu ortaya koymaktadır. Blichfeldt ve Nicolaisen (2011) seyahat paradigmasıyla ele aldığı konunun zor ancak yapılabilir (uygulanabilir) olduğunu ifade etmektedir. Bunu yapılabilir (uygulanabilir) konuma getirebilmek için özellikle altyapıyı oluşturma görevi kamu otoritelerine bağlı iken, üst yapı imkanlarının sağlanması hem kamu kurumları hem de özel sektör işletmelerinin inisiyatiflerine bağlı olarak gerçekleştirilebilmektedir. Öztürk ve arkadaşları (2008) yaptıkları çalışmada Türkiye’de ilgili paydaşlara önemli görevler düştüğünü ancak bunların görevlerini yeterince yerine getirmediğini vurgulamaktadır. Tüm destinasyonlarda kamu, özel sektör ve STK’ların etkin çalışması, bu konudaki başarıların en temel anahtarıdır.

Son yıllarda bu insanların turizm faaliyetlerine katılma isteklerine uygun altyapı ve üstyapı çalışmalarının gerçekleştiği görülmektedir. Özellikle konaklama tesisleri bakımından yapılan çalışmaların turizm endüstrisindeki diğer tüm paydaşlara da yayılması önemli bir ihtiyaçtır. Olya ve arkadaşları (2018) konuya ilişkin konaklama faaliyetleri ekseninde yaşanan gelişmeleri tüm yönleriyle ortaya koymaktadır. Seyahat acentalarının özel turlar tasarlayarak bu insanların turlara katılmalarına imkân sağlamaları gerekmektedir (McKercher vd., 2003). Turlara katılmak isteyenlerin farklı gereksinimleri olabileceği düşüncesiyle turizm rehberlerinin belli özel gereksinimler bağlamında kendilerini yenilemeleri ve özel eğitimler almaları önerilmektedir. Ap ve Wong (2001) benzer değerlendirmelerde bulunarak konuyla ilgili uzmanlaşabilmede eğitimin önemli bir gereklilik olduğunu ifade etmektedir.

Sınırlıklar ve Gelecek Araştırmalar

Bu çalışma turizm rehberliği mesleğinde engelli turist rehberliğinin alternatif bir uzmanlaşma konusu olarak durumun tespit edilmesine yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Ancak araştırma sadece işitme engeli konusunda bir tanıtıcı konferans ve temel düzeyde işaret dili eğitimi verildikten sonra gerçekleştirilmiştir. Turizm rehberliği adaylarının genel olarak engelli rehberliğinde uzmanlaşmayı önemli bir uzmanlaşma konusu olarak gördükleri çalışmanın sonuçlarına yansımıştır. Bununla birlikte çalışma engelli bireyler konusunda önemli bir farkındalığın olduğunu, ancak konuyla ilgili bilgi ve bilinç düzeyinin eksik olduğunu da ortaya koymuştur. Bu nedenle farklı nitelikte özel gereksinimli grupların bu gereksinimlerine ilişkin farkındalık oluşturacak akademik çalışmaların yapılması ve bu eksende engelli rehberliğinin turizm rehberliği mesleği için bir uzmanlaşma alanı olabileceğine dair teorik ve pratik sonuçlar ortaya koyabilecek başka çalışmaların da gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Akıncı, Z., & Sönmez, N. (2015). Engelli bireylerin erişilebilir turizm beklentilerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 97-113.
- Albayrak, A. (2011). Türk turizminde sürdürülebilir rekabet avantajının elde edilmesi. 12. *Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 30 Kasım-4 Aralık 2011, Akçakoca, Düzce.
- Aldemir, T., Işkın, M., & Şengel, Ü. (2020). TV yemek programlarının popüler kültür algısı ve gençlerin eğitim-meslek seçimlerine etkileri. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(12), 971-986.
- Ap, J. & Wong, K.F.K. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22, 551-563.
- Aslan, O. (2006). *Turizmde niş pazarlama stratejileri ve uygulamaları*. (Tez No. 217568) [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Blichfeldt, B. S. & Nicolaisen, J. (2011). Disabled travel: Not easy, but doable. *Current Issues in Tourism*, 14(1), 79-102.
- Bulgan, G. & Çarıkçı, İ. (2015). Engelli turizmi: Antalya ilindeki dört ve beş yıldızlı otel işletmelerinde bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(13), 15-42.
- Carbone, G. (2006). Perspectives of the tourism industry on the elements affecting visitor satisfaction in protected area. *The International of Protected Area Managers*, 16(2), 53-57.
- Celep, O. (2022). Özel ilgi turlarında rehber ihtiyacı kapsamında uzmanlaşma eğitimi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 5(1), 27-45.
- Chowdhary, N. & Prakash, M. (2010). Tour guiding in India: A case study. *European Journal of Tourism and Research*, 3(1), 67-84.
- Cloquet, I., Palomino, M., Shaw, G., Stephen, G. & Taylor, T. (2018). Disability, social inclusion and the marketing of tourist attractions. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(2), 221-237.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (8.baskı). Sakarya Publishing.
- Çallı, D. S. (2015). Uluslararası seyahatlerin tarihi gelişimi ve son seyahat trendleri doğrultusunda Türkiye'nin konumu. *TURAR: Turizm ve Araştırma Dergisi*, 4(1), 4-28.
- Darcy, S. (2010). Inherent complexity: Disability, accessible tourism and accommodation information preferences. *Tourism Management*, 31(6), 816-826.
- Eichhorn, V. & Buhalis, D. (2011). Accessibility: A key objective for the tourism industry. *Accessible tourism: Concepts and issues*, 45, 46-61.

- Eker, N. & Zengin, B. (2016). Turist rehberliği eğitiminin değerlendirilmesi: Profesyonel turist rehberleri üzerine bir uygulama. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 65-74.
- Eryılmaz, B. (2010). *Turizmde engelli pazarının değerlendirilmesi ve Bodrum örneği* (Tez No. 273103) [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Goh, H. C. (2008), Sustainable tourism and the influence of privatisation in protected area management: A case study of Kinabalu Park. *Ecology and Development Series*, 55, 5, 115-120.
- Gül, T. (2021). Turist olarak “engelli” algısı, turist rehberleri üzerine bir çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(52), 575-603.
- Israeli, A. A. (2002). A preliminary investigation of the importance of site accessibility factors for disabled tourists. *Journal of Travel Research*, 41(1), 101-104.
- Işkın, M. (2021). Göç-kültür etkileşiminde kadının rolü: Mutfak kültürü bağlamında bir araştırma. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 258-274.
- Işkın, M., Şengel, Ü., Genç, K. & Uzut, İ. (2022). Impacts of the pandemic on tourism education from a distance education perspective. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 98-112.
- Kozak, M. A. & Turan, A. (2014). Engelliler ve turizm: Engelli bireylerin ve seyahat acentası yöneticilerinin algılamaları, 15. *Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, (ss. 1176-1191), Engelsiz Turizm, 13-16 Kasım.
- Kuckartz, U. & Radiker, S. (2019), *Analyzing qualitative data with MAXQDA*. Springer International Publishing.
- Lune, H. & Berg, B. L. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences*. Pearson Education.
- McKercher, B., Packer, T., Yau, M. K. & Lam, P. (2003). Travel agents as facilitators or inhibitors of travel: Perceptions of people with disabilities. *Tourism Management*, 24(4), 465-474.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage Publication.
- Oduncuoğlu, F. & Efendi, M. (2020). Engelli turizmde turist rehberliği uygulamaları üzerine niteliksel bir araştırma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 15(60), 708-727.
- Olya, H. G., Altınay Gazi, Z., Altınay Aksal, F. & Altınay, M. (2018). Behavioral intentions of disabled tourists for the use of peer-to-peer accommodations: An application of fsQCA. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 30(1), 436-454.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Sage Publication
- Pelit, E. & Katırcıoğlu, E. (2018). Turist rehberliği mesleğinde taraflar açısından yaşanan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(2), 74-94.
-

- Qiao, G., Cao, Y. & Zhang, J. (2023). Accessible tourism–understanding blind and vision-impaired tourists’ behaviour towards inclusion. *Tourism Review*, 78(2), 531-560.
- Ray, N. M. & Ryder, M. E. (2003). “Eibilities” tourism: An exploratory discussion of the travel needs and motivations of the mobility-disabled. *Tourism Management*, 24(1), 57-72.
- Robotic, B. (2010). Tourist guides in contemporary tourism. *International Conference on Tourism and Environment*, Sarajevo, March 4-5.
- Rummel, A. M. (2008). *Travel by people with physical disabilities: A diffusion study focused on opinion leadership*. (Unpublished PhD Thesis), Michigan State University, Department of Community, Agriculture, Recreation and Resource of Studies.
- Schitko, D. (2009). *Can attitudinal barriers relating to physical disabilities be modified with targeted education?*. (Unpublished Master Thesis), Auckland University of Technology.
- Solmaz, S. A. & Yenişehirlioğlu, E. (2020). Turizm öğrencilerinin engelli bireylere ve engelli turizmüne bakış açılarını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 476-487.
- Şengel, Ü., Çevrimkaya, M. & Zengin, B. (2021). The effect of professional expectations of tour guiding students on their professional motivation. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 29, 1-11.
- Şengel, Ü., Işkın, M., Çevrimkaya, M. & Genç, G. (2022). Fiscal and monetary policies supporting the tourism industry during COVID-19. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*. <https://doi.org/10.1108/JHTI-08-2021-0209>
- Tanrısever, C., Bektaş, İ. & Koç, D. E. (2019). Dünyada turist rehberliği eğitimi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 2(1), 44-56.
- Toker, B. & Kaçmaz, Y. (2014). Konaklama işletmeleri üst düzey yöneticilerinin engelsiz turizme bakış açıları: Alanya örneği. *15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, (ss.869-887), Ankara/Türkiye, 13-16 Kasım 2014.
- Türkseven, E., Yılmaz, A. & Özlem, A. K. (2022). Sapanca ilçesinin engelli turizmi açısından erişilebilirliği: Yerel halkın bakış açısına dair bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 465-480.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Z., Yıldız, S. & Bozyer, S. (2018). İşitme engelli turizmi (sessiz turizm): Dünya ve Türkiye potansiyeline yönelik bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20), 103-117.
- Zengin, B., Nuray, Eker. & Bayram, G. E. (2017). Turist rehberliği meslek kanununun profesyonel turist rehberlerince değerlendirilmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(2), 142-156.

Ek: Konferans ve İşaret Dili Eğitime İlişkin Fotoğraflar

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turist Rehberliği Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Rektörlüđu Etik Kurulu

Tarih: 31/03/2023

No: 2023/30

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %60

2. yazar katkı oranı : %40